

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÖRTÜK PROGRAM ALGI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA (KONYA İLİ ÖRNEĞİ)

Arş. Gör. Merve Nihan Ertekin
Necmettin Erbakan Üniversitesi
mnertekin@gmail.com

Doç. Dr. H. Onur Küçükosmanoğlu
Necmettin Erbakan Üniversitesi
h_onur_k@hotmail.com

Özet

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin belirlenmesi ve örtük program algı düzeyleri ile cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 yılında N.E.Ü. A.K.E.F. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi A.B.D.'da öğrenimlerini sürdüren 131 müzik öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 2016 yılında Akbulut ve Aslan tarafından geliştirilen "Örtük Program Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Örtük Program, Müzik Öğretmeni Adayları, Eğitim, Öğretim.

A STUDY ON THE DETERMINATION OF THE LEVEL OF HIDDEN CURRICULUM PERCEPTION OF MUSIC TEACHER CANDIDATES (SAMPLING GROUP OF KONYA)

Abstract

Purpose of this research is to find out of music teacher candidates' determination of level of hidden curriculum perception and correlation between hidden curriculum perception level and gender, class and instrument variables. The study group of the research is composed of 131 music teacher candidates who are studying in music education department in Necmettin Erbakan University in 2017-2018 academic year. "Hidden Curriculum Scale" developed by Akbulut and Aslan in 2016 was used as data collection tool in the research. Percentage, frequency, arithmetic mean, standard deviation, independent groups t test and one way variance analysis were used in the analysis of the data.

Keywords: Hidden Curriculum , Music Teacher Candidates, Education, Teaching.

GİRİŞ

Eğitim Fakülteleri ülkemizin öğretmen ihtiyacını karşılayan kurumlar olup, temel işlevi ülkemizin ihtiyaç duyduğu niteliklerde öğretmen yetiştirmektir. Bu işlevini eksiksiz olarak yerine getirebilmesine yönelik olarak özellikle bu kurumların öğretim programları üzerinde tartışmalar yapılmış, son yıllarda önemli değişikliklere gidilmiştir. Eğitim Fakültelerinin öğretmen adaylarına öğretmenlik bilgi, beceri ve tutumlarını kazandırmada yetersizliklerinin büyük ölçüde bu kurumların programlarından kaynaklandığı düşünülmüş ve bu programlar üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Ancak işleyiş esnasında ortaya çıkan ve resmi programdan çok daha etkili olan örtük program ve bu programdan öğrenciye gönderilen mesajlar hiç düşünülmemiş ve tartışılmamıştır (Yüksel, 2007: 322).

En genel anlamıyla örtük program, resmi olmayan öğretim etkinliklerinin oluşturduğu program olarak tanımlanmıştır (Yüksel, 2002: 32). Başka bir tanımda ise (Jackson 1968) örtük program öğrencilerin programa başlarken tam olarak bilmedikleri okul, yönetici, öğretmen ve ailelerin öğrencilere kazandırmayı **www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu 209 yazarlarına aittir.**

amaçladığı değerler şeklinde tanımlanmıştır (Başar, Akan ve Çankaya, 2014: 239). Örtük programla ilgili olarak yapılan araştırmalarda okullarda iki tür programın olduğu vurgulanmaktadır. Birinci tür program hedef, içerik, uygulama ve değerlendirme faaliyetlerinin açıkça belirtildiği formal, resmi veya açık programdır. İkinci tür program ise içeriğinin öğrenciler tarafından öğrenilmesinin istendiği, ancak açıkça ifade edilmeyen ve yazılı olmayan örtük programdır. Örtük program okulda başarılı olmak için gerekli olan, fakat formal programda açıkça ifade edilmemiş bilgi, fikir, uygulama ve beklentileri kapsamaktadır (Ercan vd, 2009: 81).

Eğitimde hedefler net olmalıdır. Ancak gerek uygulamalar gerekse uygulamaların mimarları ya da uygulama alanları ya da uygulama alanlarındaki bireylerin dünyaya bakışları ve hayatı algılayışları eğitime gizil yönde etki etmektedir. Bu noktada gizil olan bu unsurların belirlenebilmesi önem arz etmektedir ki her gizil hedef eğitimin genel felsefesine ve toplumun beklentilerine uygun düşmeyebilir. Örtük program olarak bilinen gizil hedefler içeren program saptanması uzun ve ayrıntılı çalışmalarla ortaya çıkarılmaktadır. Bu gizil hedefler, yapılan planlı gözlemler veya öğrenim ortamındaki bireylerin söylemleri ile ortaya çıkarılabilir (Bolat, 2014: 512).

Eğitimde yazılı olmayan ama varlığı dolaylı yollardan tespit edilebilen bu gizil programlar bilinçli olarak eğitim faaliyetleri içinde uygulanır. Okullarda resmi programların yanında yazılı olmayan bu programlar da bulunmaktadır. Örtük olarak gerçekleşen bu programlar açık olarak izlenemese de sonuçları öğrenciler için gerçektir ve çoğu zaman eğitimin amacına ulaşmasında yazılı programlara oranla daha etkilidir. Eğitimin uzak hedefi "değerler sistemi gelişmiş çağdaş insan profiline ulaşmak" ise örtük program değerlerin kazanılması sürecinde bir avantaj, teşvik ve yönlendirme aracı kabul edilerek, tıpkı resmi program gibi planlı etkinlikler halinde düzenlenebilir (Kuş 2009; Aktaran: Bolat 2014: 512).

Öğretmen eğitiminde örtük program içerisinde yer alan örtük mesajlar, öğretmen eğitimi programlarının yürütülme süreçlerinden, öğretmen eğitimi etkileyen kurumsal ve sosyal çevrelerden, derslerde kullanılan ders kitapları ve materyallerden ve öğretim elemanları ile yöneticilerin söz ve davranışlarından iletilmektedir. Bu sayede örtük program öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği hakkındaki görüş ve tutumları ile öğretmenlik niteliklerini oldukça etkileyebilmektedir (Yüksel, 2007: 324). Eğitimcilerin örtük programın farkında olması, öğrencilere sorgulamayı ve gerektiğinde itiraz etmeyi öğretmesi durumunda, örtük program toplumsal değişim için önemli bir araç olabilecektir. Çünkü bu sınıf yapılarının asıl amacı öğrencilerin bireyselliklerini yok ederek, çok sayıda öğrencinin toplumun yerleşmiş düzenini sorunsuzca sürdürmesini sağlamaktır (Delpit, 1988; Martin, 1994; Schwartz, 1992) (Aktaran; Akbulut 2016: 32).

Örtük program konusunda yerli (Yüksel: 2002, Cemiloğlu: 2006, Yüksel: 2007, Ercan vd: 2009, Bolat: 2014, Başar, Akan ve Çankaya: 2014, Yeşilyurt ve Kurt: 2012, Boztaş: 2015, Demir ve Duruhan: 2015, Akbulut: 2016, Başara Baydilek ve Türkoğlu: 2016, Kılıç: 2016, Çengel: 2017, vb.) ve yabancı (Jackson: 1968, Wideman: 1973, Miller ve Seller: 1990, Haralambos: 1991, Carvallo: 1995, Posner: 1995, Wren: 1999, Giroux: 2001, Leblanc: 2007, Bower: 2009, Hubbard: 2010, Gaikwad: 2010, vb.) literatürde bir çok çalışma bulunmaktadır fakat; müzik öğretmeni adaylarının örtük program algıları üzerinde herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin belirlenmesi araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır ve bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Müzik öğretmeni adaylarının örtük program ve alt boyutları algı düzeyleri nedir?
- Müzik öğretmeni adaylarının örtük program ve alt boyutları algı düzeyleri ile cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeyleri ile cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında N.E.Ü. A.K.E.F. Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenimine devam eden 131 müzik öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgılarına ilişkin demografik özellikleri tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Müzik Öğretmeni Adaylarının Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımları

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	74	56,5
	Erkek	57	43,5
Sınıf	Lisans 1	36	27,5
	Lisans 2	34	26
	Lisans 3	24	18,3
	Lisans 4	37	28,2
Bireysel Çalgı	Keman	24	18,3
	Flüt	15	11,5
	Viyolonsel	11	8,4
	Viyola	12	9,2
	Gitar	17	13
	Bağlama	21	16
	Ud	8	6,1
	Kanun	11	8,4
	Ses Eğitimi	9	6,9
	Piyano	3	2,3
Toplam		131	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan müzik öğretmeni adaylarının %56,5'inin (f=74) kız, %43,5'inin (f=57) erkek olduğu; %27,5'inin (f=36) 1. sınıfa, %26'sının (f=34) 2. sınıfa, %18,3'ünün (f=24) 3. sınıfa, %28,2'sinin (f= 37) 4. sınıfa devam ettiği; %18,3'ünün (f=24) keman, % 11,5'inin flüt; %8,4'ünün viyolonsel, %9,2'sinin viyola, %13'ünün gitar, %16'sının bağlama, %6,1'inin ud, %8,4'ünün Kanun, %2,3'ünün piyano çaldığı ve %6,9'unun ses eğitimi branşında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak 2016 yılında Akbulut ve Aslan tarafından geliştirilen "Örtük Program Ölçeği" kullanılmıştır. Örtük program Ölçeği; 21 maddeden; örtük program ve içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme şeklinde üç alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin içerik alt boyutunu 1. , 2. , 3. , 4. , 5. , 6. , 7. , 8. ve 9. sorular; öğrenme-öğretme süreci alt boyutunu 10. , 11. , 12. ,13. , 14. , 15. , 16. ve 17. Sorular; değerlendirme alt boyutunu 18. , 19. , 20. ve 21. sorular oluşturmaktadır. Ölçeği yanıtlayan katılımcılar verilen cümlelere 5'li Likert derecelendirmeye 1-5 arasındaki rakamlardan birini işaretleyerek yanıtlamaktadırlar. Her madde için katılımcıların işaretledikleri (1) Kesinlikle Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Kararsızım (4) Katılıyorum (5) Kesinlikle katılıyorum anlamlarına gelmektedir. Katılımcılar algılanan örtük program puanının yüksek olması onların örtük programı algılama düzeyinin yüksek olduklarını göstermektedir (Akbulut, 2016: 64). Ölçek hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilmekte olup cevaplama süresi yaklaşık 10 dakikadır. Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için .88, İçerik alt boyutu için .84 , öğrenme-öğretim süreci alt boyutu için .87 ve değerlendirme alt boyutu için .61 olarak bulunmuştur (Akbulut ve Aslan, 2016:172-173). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .93, içerik alt boyutu için .88, öğrenme-öğretim süreci alt boyutu için 0.89 ve değerlendirme alt boyutu için .73 olarak bulunmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılarak, frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma testleri, dağılımın normal çıktığı durumlarda bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi .05 alınmıştır.

Örtük program algı ölçeğinde toplam 21 madde yer almaktadır. Bu nedenle alınabilecek maksimum toplam puan 105,00 (21x5) ve en düşük puan 21,00 (21x1)'dir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin ve alt boyutlarının cinsiyet, yaş, bireysel çalgı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu 211 yazarlarına aittir.

Tablo 2: Müzik Öğretmeni Adaylarının Örtük Program Algı Düzeyleri Aritmetik Ortalamaları

	N	Ort	Sd
Örtük Program Algı Düzeyleri	131	53,40	18,04
İçerik Alt Boyutu	131	25,24	7,96
Öğrenme-Öğretme Süreci Alt Boyutu	131	17,74	7,75
Değerlendirme Alt Boyutu	131	10,73	3,97

Tablo 2 incelendiğinde müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin ve öğrenme-öğretme süreci algı düzeylerinin aritmetik ortalamalarının orta düzeyin altında olduğu; içerik alt boyutu ve değerlendirme alt boyutu algı düzeylerinin ise orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Müzik Öğretmeni Adaylarının Cinsiyet, Sınıf ve Bireysel Çalgı Değişkenlerine Göre Örtük Program Algı Düzeylerine İlişkin t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	N	\bar{X}	S	Sd	t	P	
Cinsiyet	Kadın	74	50,79	19,38	129	1,90	0,05
	Erkek	57	56,78	15,66			
Sınıf	Kaynak				F	P	
	Gruplar Arası	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması			
	Gruplar İçİ						
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	361,90	3	120,63	0,36	0,77	
	Gruplar İçİ	41961,65	127	330,40			
	Toplam	42323,55	130				
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	2925,58	9	325,06	0,99	0,44	
	Gruplar İçİ	39397,97	121	325,60			
	Toplam	42323,55	130				

Tablo 3 incelendiğinde müzik öğretmeni adaylarının cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenlerine göre örtük program algı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4: Müzik Öğretmeni Adaylarının Cinsiyet, Sınıf ve Bireysel Çalgı Değişkenlerine Göre İçerik Algı Düzeylerine İlişkin t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	N	\bar{X}	S	Sd	T	P	
Cinsiyet	Kadın	74	24,27	8,68	129	1,60	0,11
	Erkek	57	26,50	6,79			
Sınıf	Kaynak				F	P	
	Gruplar Arası	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması			
	Gruplar İçİ						
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	192,71	3	64,23	1,01	0,39	
	Gruplar İçİ	8061,47	127	63,47			
	Toplam	8254,18	130				
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	878,72	9	97,63	1,60	0,12	
	Gruplar İçİ	7375,46	121	60,95			
	Toplam	8254,18	130				

Tablo 4 incelendiğinde müzik öğretmeni adaylarının cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenlerine göre içerik alt boyutu algı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir.

Tablo 5: Müzik Öğretmeni Adaylarının Cinsiyet, Sınıf ve Bireysel Çalgı Değişkenlerine Göre Öğrenme-Öğretme Süreci Algı Düzeylerine İlişkin t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken		N	\bar{X}	S	Sd	T	P
Cinsiyet	Kadın	74	16,56	8,08	129	2,00	0,05
	Erkek	57	19,28	7,08			
	Kaynak	Kareler Toplamı		Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf	Gruplar Arası	152,61		3	50,87	0,84	0,47
	Gruplar İçi	7662,07		127	60,33		
	Toplam	7814,68		130			
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	422,60		9	46,95	0,76	0,64
	Gruplar İçi	7392,08		121	61,09		
	Toplam	7814,68		130			

Tablo 5 incelendiğinde müzik öğretmeni adaylarının cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenlerine göre öğrenme-öğretme süreci alt boyutu algı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 6: Müzik Öğretmeni Adaylarının Cinsiyet, Sınıf ve Bireysel Çalgı Değişkenlerine Göre Değerlendirme Algı Düzeylerine İlişkin t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken		N	\bar{X}	S	Sd	T	P
Cinsiyet	Kadın	74	10,47	3,90	139	0,75	0,45
	Erkek	57	11,00	4,06			
	Kaynak	Kareler Toplamı		Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Sınıf	Gruplar Arası	41,14		3	13,71	0,86	0,46
	Gruplar İçi	2008,38		127	15,81		
	Toplam	2049,38		130			
Bireysel Çalgı	Gruplar Arası	103,43		9	11,49	0,71	0,69
	Gruplar İçi	1945,95		121	16,08		
	Toplam	2049,38		130			

Tablo 6 incelendiğinde müzik öğretmeni adaylarının cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenlerine göre değerlendirme alt boyutu algı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin ve öğrenme-öğretme süreci algı düzeylerinin aritmetik ortalamalarının orta düzeyin altında olduğu; içerik alt boyutu ve değerlendirme alt boyutu algı düzeylerinin ise orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının örtük program algı düzeylerinin ve içerik öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme alt boyutları düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve bireysel çalgı değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Akbulut (2016) ise üniversite öğrencilerinin örtük program algılama düzeyleri ile eğitim stresi algılama düzeylerini karşılaştırdığı çalışmasında örtük program algı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre kız öğrenciler lehine ve sınıf değişkenine göre 4. sınıf öğrencileri lehine istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır.

ÖNERİLER

Çalışmanın güzel sanatlar liselerinde ve eğitim fakültelerinin diğer bölümlerinde de yapılması ve sonuçların karşılaştırılması; örtük Program algı düzeyine etki eden faktörlerin tespit edilmesine yönelik çalışmaların yapılması; örtük program algı düzeyi ile ilişkisi olabileceği düşünülen eğitim stresi, öğretim yaklaşımları gibi konularla karşılaştırmalı olarak incelenmesi önerilebilir.

Not: Bu çalışmanın bir kısmı, 10-12 Mayıs 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 9'uncu Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akbulut, N. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Örtük Program Algılama Düzeyleri İle Eğitim Stresi Algılama Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akbulut, N., Aslan, S. (2016). Örtük Program Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması. *elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 15(56): 169-176.*

Başar, M., Akan, D., Çankaya, H.İ. (2014). Örtük Program Çerçevesinde Okul Yöneticilerinin Yönetmelik Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 16 (1): 239-263.*

Başara Baydilek, N. ve Türkoğlu, A. (2016). Okul Öncesi eğitim Programı ve Örtük Program Bağlamında Akıl Yürütme Becerilerinin Yeri. *İlköğretim Online 15(2): 367-377.*

Bolat, Y., (2014). Öğrenci Gözüyle Sınıfın Örtük Programı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 7 (18): 510-536.*

Boztaş, K., (2015). Tutum ve Değerler Kapsamında Polis Meslek Yüksek Okulu Örtük Programı. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Bower, E., H. (2009). *End-of-Life Care Training in Medical School: An Examination Of Medical Students' Knowledge, Attitudes, Preparedness To Provide Care, and The Hidden Curriculum*, Phd Dissertation, West Virginia.

Carvalho, O. (1995). *Values In The Hidden Curriculum: An Axiological Reproduction*. Doctoral Dissertation. Ohio University.

Cemiloğlu, M., (2006). Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 19(2): 257-269.*

Çengel, M. (2017). Eğitim İsteği: Açık ve Örtük Program Bağlamında Bir İnceleme. *İlköğretim Online 16(2):601-613.*

Demir, O. ve Duruhan, K., (2015). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı'nda Örtük Program Algısı (İnönü Üniversitesi Örneği): Bir Durum Çalışması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi 3(6): 32-70.*

Ercan, İ. vd. (2009). Tıp Fakültesi Örtük Program Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Cerrahpaşa Tıp Dergisi 40(3):81-87.*

Hubbard, B. (2010). *Manifestations of Hidden Curriculum in A Community College Online Opticianary Program: An Ecological Approach*, Doctoral Dissertation. University Of South Florida.

- Gaikwad, P. (2010). Curriculum Pedagogy and Values: Revealing The Invisible. <http://www.aias.edu/academics/sgs/info/v7n2/gaikwad.pdf>
- Giroux, H. (2001). *Theory and Resistance in Education: Towards A Pedagogy For The Opposition*. Westport, CT: Bergin and Garvey.
- Haralambos, M. (1991). *Sociology: Themes and Perspectives*. London, DC: Collins Education.
- Jackson, P. (1968). *Life in Classrooms*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Kılıç, İ., (2016). Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Kalitesi Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayı 2: 40-55*.
- Leblanc, C. And Heyworth, J. (2007). Emergency Physicians: "Burned Out" Or "Fired Up"? *CJEM, 9*, 121-123.
- Miller, J. P. and Seller, W. (1990). *Curriculum: Perspectives and Practice*. Toronto: Copp Clark Pitman.
- Posner, G. (1995). *Analyzing The Curriculum*. (2nd Ed.). New York: Mcgraw-Hill.
- Yeşilyurt, E., ve Kurt, İ. (2012). Değerleri Kazandırmasındaki Etkililik Açısından Resmi ve Örtük Program İle Okul Dışı Etmenlerin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Turkish Studies 7(4): 3253-3272*.
- Yüksel, S. (2002). Örtük Program. *Eğitim ve Bilim, 127(36):31-37*.
- Yüksel, S. (2007). Örtük Programın Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Meslek Derslerine Yönelik Düşüncelerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 50: 321-345*.
- Wideman, C. (1973). *The Hidden Curriculum: Conceptual and Empirical Issues Surrounding Non-Academic Aspects of Schooling*. Madison: University of Wisconsin.
- Wren, D. J. (1999). School Culture: Exploring The Hidden Curriculum. *Adolescence, 34 (135), 593 - 596*.